

ševna razdalja med veleumi in duševno navadnimi ljudmi prevelika. Veleumi lahko hitro in enkrat mnogo ponudijo, a človeštvo ni pripravljeno shvatati toliko duševne hrane hipoma. Neštevilno raznih shvatanj in mnenj, neštevilno ugovorov in pomislov nastaja, a jedro vsega stremljenja: „Človek, uči in bistri svojo glavo, olajaj svoje srce!“ ostaja vendar le na dnu in na površju toka zmot.

Zmote poravnati in pomanjkljivosti na šolstvu odpraviti je poklic našega stanu. A posamezni učitelji bi lahko zabredli na različna, morebiti nasprotna pota delovanja, če bi ne imeli skupnega cilja, ne skupnih sredstev pri izvrševanju svojega poklica. In da se zavedajo učitelji pri izvrševanju ljudskošolskega poklica istih dolžnosti in istih pravic in da se poslužujejo istih izvrševalnih sredstev, to omogoči jih združitev in tvori pravo stanovsko tovarštvo. V združitvi vseh ljudskošolskih učnih oseb v svrhu doseževanja istega smotra pa leži jamstvo duševnega, splošnega napredovanja.

Vsako pridobitev je treba pridelati ali priboriti. In da ima ljudska šola danes veljavo in ustroj, ki ga ne moremo ugodno primerjati s šolo pred 50 leti, je dejstvo. Visoka veljava ljudske šole za materialno in duševno kulturo človeške družbe se spoznava vedno dalje in boljše. Danes ne odgajamo dečke le v to, da bi bili zvitejši domobranci v pogubo bližnjega, marveč želimo, da bi bili izobraženi domoljubi, ki rabijo svoje moči v prid svojega in splošnega gospodarstva, v prid svoje in javne duševne sreče.

„Učiteljski Tovariš“ gleda nazaj na dobo svojega rojstva in primerja takratne šolske in družabne razmere s sedanjimi. Velik napredek in mnoge pridobitve vidi, a končne zadovoljnosti ne pozna. Na polju bojev za ideale pomeni zadovoljnost zastanje, in pri zastanku prične nazadovanje. Zadovoljen je lahko z ozirom na preteklost, a bodočnost nalaga novih skrbi.

Neustrašeno in z vso vnetostjo je gojil in netil naš list od nekdanj priateljstvo in tovarštvo med učitelji po geslu: Vsi za enega, eden za vse. Največja njegova zasluga je, da je zbudil med učitelji slovenskih pokrajin čut celokupnosti, čut prijateljstva in ljubezni, ki je bil povod in vzrok ustanovitvi dične „Zaveze avstr. jugoslov. učiteljskih društev“.

V tesni združitvi stanovnikov in sotrpinov in naših prijateljev bodrimo eden drugega k razumevanju ljudskošolskih interesov in krepimo si voljo. Vemo, da jedro človeka ni razum, ampak volja. In naše glasilo „Učit. Tovariš“ je razumen branitelj šolskih načel in voljen zastopnik učiteljskih vprašanj.

V dobi, ko je začel izhajati „Učit. Tovariš“, so bile šolske razmere tudi na Štajerskem slabe. A istega leta je absolutizem nehal in nastopila je ustava. Čast gre takratnemu štajerskemu dež. zboru, ki je pokazal razumno naklonjenost napram ljudski šoli. Odpravil je šolske patronate. Na teh mestih so stopile občine po šolskih odborih. Tako so dobile občine več prilike do pečanja s šolo in več zanimanja do nje. Nekatere občine so priznavale zaslužnim učiteljem osebne doklade. Dovolile so ustanove za obiskovanje učiteljskih shodov.

Nekatere so zahtevale razširjenje šol. Druge so dale učiteljem stanovanje. Tako se je pričelo že l. 1860. izboljšanje vnanjih šolskih razmer na Štajerskem. A do izboljšanja notranjih, učnih razmer, do preuredbe poučevanja z ozirom na snov itd. je trajalo še 9 let.

V tej dobi so se sklepane peticije za izboljšanje ljud. šolstva po vseh kronovinah Avstrije in prihajale v obilici državnemu zboru. Štajerska je bila že takrat med prubujenimi prijatelji šolstva in njeni učitelji so bili med prvimi bojovníki za napredek. Graški učitelji in učitelji sekovske škofije so poslali obširno in jedrnato peticijo, ki jo je predložil drž. zboru znani prijatelj ljudske šole dr. Peter T r u m e r. Čast gre tudi takratnemu štajerskemu časnikařtvu, ki je krepko podpiralo težnje učiteljskega. Dokaz, da je bilo občinstvo duševno probujeno in je hrepelo po splošnosti omike. Graški časnik je izpregovoril učiteljem pomembno besedo. Pisal je: „Učitelji, prosite za izboljšanje ljudskošolskih razmer in prav storite. Jarem, ki ste ga nosili nekdanj in ga nosite še sedaj, je grozen. Prokletstvo so doživeli, ki so vas kot hlapce teptali. Toda vaše verige so zlomljene, zob časa jih je pregloidal, vaš cesar in ljudstvo bosta skrbela za vas. Očividno je, da je vrlo šolstvo sreča narodov in stebler ustavne države. Vsa krivica se bo popravila, dalo se vam bo, kar si zaslužite; dalo se vam bo brezskrbno življenje, da se boste pripravljali na pouk, služili vzvišenemu poklicu, korakali in živeli z duhom časa in koristili občinstvu.

A če boste enaki državnim uradnikom, ne bomo zadovoljni s samim klatenjem metodne knjige. Več bomo zahtevali kakor sovražniki svetlobe, ki ne želijo ničesar več ali iz principa poneumanjavanja ali zaradi prevzetnosti in previdnosti nočejo, da bi jim zrastle učitelji do ušes ali čez glavo. V bodočnosti hočejo vsi stanov brezizjemno pošiljati otroke v javne šole in hočejo, da se vam da državljanska omika, če naj odgajate

državljane. Četudi se ne morejo podavati v ljudski šoli logika, fizika, svetovna zgodovina i. t. d. v višješolskem obsegu, vendar bomo zahtevali to od učiteljev, da bodo znali misliti. Vaše peticije kažejo, da znate že sedaj misliti in to je naše veselje. Le navzgor in naprej tedaj, vi, prijatelji ljudstva — le pokoncu vsi, ko se prične svitati in daniti. Pomagali vam bomo — a pomagajte si tudi sami! Berite mnogo! Mislite bistro!“

Tukaj ne moremo zamolčati dejstva, da takratni štajerski učitelji niso poznali narodnega nasprotstva. Vse korake so storili nemški in slovenski tovariši skupno edino le s stališča stanu.

Splošno navdušenje in veselje v naprednih vrstah prebivalstva je zavladovalo l. 1869, čigar 40 letnico smo praznovali letos. Novi šolski zakon je našel na Štajerskem že pripravljena in prijazna tla. Krajni šolski sveti so gradili primerna šolska poslopja, so kupovali učne knjige in druga učila, ustanovili so knjižnice za učence. Okrajni šolski sveti so podpirali ubožnejše občine, marljivim učiteljem so dajali osebne doklade. Vse je skrbelo, da bi se čimprej udomačil novi šolski zakon. Temu nasproti se je trdilo že takrat, da bodo ugonobili šolski troški občine. Toda zaradi šolskih doklad ni prišel na boben kmet in občine so bile vesele imeti lepe šole. Da bi bile šole prokletstvo za ljudstvo, tega na Štajerskem ni rekel nihče. Stopnja duševne izobraženosti in resno poznanje potreba sta jamčila za lepše mišljenje.

Zahtevam novega šolskega zakona so se odzvali učitelji brez ozira na vse drugo. Ustanovila so se učiteljska društva z edino nalogo, pospeševati in posredovati med člani znanstveno naobrazbo in srčno tovarštvo. Bilo je duševno gibanje živahno kakor l. 1848. Prej grešna in preganjana telovadba je postala „disciplina amabilis“. Že l. 1868. je prišlo o velikih počitnicah 64 deželnih učiteljev v Gradec, da se nauče šolske telovadbe. Tečaj je trajal 4 tedne in troške so pokrivali udeleženci sami. Med njimi je bilo mnogo Slovencev. Splošno stremjenje po večji naobrazbi je bilo toliko, da so nekateri knjigotrci v času 1869—1870 prodali več knjig, kakor prej v teku polstoletja.

Štajerski dež. zbor, okrajni in občine, a tudi posamezni šolski prijatelji so podpirali duševno gibanje moralno in gmotno. Deželni štaj. zbor je povišal plače vsem podučiteljem na letnih 100 gl., to do stalne uravnave plač. Znani izobraženci so se žrtvovali za znanstvena podavanja na korist učiteljev. Nekateri so podavali brezplačno cela polletja. Prvi med njimi so bili: dr. Matija pl. Vrečko, dr. Evgen Netoliczka, dež. šol. nadzornik Vinko Adam, šol. svetnik Henrik Noč, vlad. svetnik dr. Fran Ilwof, šol. svetnik dr. Lukas, profesorji dr. Hofer in Ravter. Častno so netili ogenj za novi šolski zakon.

Ogenj navdušenosti je trajal naprej rastoč, ogrevajoč in prosvitljajoč človeške duhove. Prinašali so sicer tudi na Štajerskem marsikaj, ki naj bi ugasnilo plamen vnetosti za šolo. Toda plamen je bil premočen, namenjeno gasilo se je izpremenilo v vročini ljubezni do omike v paro, ki je izginila brez pomembnega sledu za šolstvo.

In v resnici ni mogoče drugače. To nam napoveda zdrava pamet. Stvarnik človeka je vseveden. In če je ideal človeške popolnosti njegov Stvarnik, potem se bliža človek Stvarniku tembolj, čimveč ve in zna. A človek ve in zna temveč, čimveč se je šolal. Druge logike učitelji na polju duševnosti ne poznamo in ne moremo si misliti, da bi bila nevednost sreča človeštvu.

Žal, da zahteva ta najlepša, najpreprostejša resnica, ki jo spozna vsak človek, toliko boja za pripoznanje, toliko nepotrebnega obrekovanja, toliko polemike v raznih časnikih. Človek bi lahko obupal, če bi obup pomogel do boljšega. A ne obupati! Glava bodi naša skrb, da je ne premaguje ostalo telo. Glava! Ozri se nazaj, a glej naprej in navzgor!

In ti, glasilo naše, Učiteljski Tovariš! Obupa ne poznaš, polemiko gojiš že let nad petdeset. Polemika živi, živela vedno bo, če tudi bi izhajal še let sto in sto. A jo tvoj um bistri, in srce jo blaži, da stvar se bo jasnila, ne jeza se gojila. Tako si vedno storil, tako boš dalje storil. A temu ti častitam, z razumom pripoznavam, da mnogo storil si za nas, ko vzdigal si za nas svoj glas. Le vzdigaj še vnaprej svoj glas, bojuj se še vnaprej za nas. Le rasti še in cveti, da gledal boš učitelje, duševno v stan zedinjene, v tovarštvo srčno zvezane. Obitelj smo učitelji, tovariši v obitelji: A ti nam krepko gospodariš, pri srcu nam in naš „Tovariš“.

Avgustin Požegar.

Naša gospodarska organizacija.

Vsi za enega, eden za vse!

Če se ozremo v zgodovino ljudskega šolstva za 50 let nazaj in premotrujemo njega gmotno stanje, zapazimo, da se je moralo učiteljsvo ves ta čas boriti za skor-

jico vsakdanjega kruha. Najslabše se je pa godilo učiteljsvo v dobi konkordata in nič bolje se mu zbog velikanske draginje in pa zbog brezsrčnih vladajočih strank do učiteljsva ne godi tudi danes.

Te neznosne in obupne razmere so prisilile učiteljsvo, da je seglo po samopomoči in se začelo gospodarsko organizovati.

Oglejmo si поблиže svojo učiteljsko gospodarsko organizacijo, nje ustroj, namen in razvoj.

1. Vdovsko učiteljsko društvo.

V dobi konkordata je bil učitelj brezpravna para. Slabo se mu je godilo; stradal je in umiral gladu on in njegova družina. Ta je morala po smrti učitelja-očeta prosjati od hiše do hiše, zakaj učiteljeva vdova, četudi je bila oblagodarjena s kopico nepreskrbljenih otrok, je imela v dobi konkordata golih 48, reci: osemindeset goldinarjev, oziroma 96 kron pokojnine, ki ji jo je moral plačevati naslednik njenega pokojnega soproga!

Te žalostne razmere so napobile tedanjega deželnega šolskega nadzornika dr. Frana viteza Močnika, da je z Andrejem Praprotnikom izprožil misel za ustanovitev „Društva v pomoč učiteljem, njihovim vdovam in sirotam“. Poveril je tedanjega škofijskega šolskega ogleda Jurija Savaschnika, da je povabil potom posebne okrožnice učiteljsvo za pristop k društvu. Pravila za novo društvo je sestavil na podlagi podobnega društva, ki so ga imeli štajerski učitelji, učitelj tovariš Fran Gerkman, ki še danes živi v Ljubljani in se še vedno z največjo vnetostjo zanima za učiteljsko organizacijo.

To je bilo leta 1860.

Na prvem občnem zboru, ki je bil s škofijskim razpisom z dne 19. oktobra 1860. leta sklican, so bili izvoljeni v odbor ti-le tovariši: Andrej Praprotnik, Fran Gerkman (tajnik), Martin Ivanetič, Janez

Josip Traven.

Zorin, Janez Eppich, Mihael Putrich (blagajnik), Leopold Belar in Anton Nedved. Namestniki so pa bili tovariši: Jakob Schott, Josip Stöckel, Josip Štupar, Leopold Cvek, Fran Raktelj in Karel Krištof.

Društvo je začelo poslovati dne 1. novembra 1860. l.

Prvi predsednik društva je bil Jurij Savaschnik. Dasi je imel v odboru blagajnika, je vendar sam pobiral in shranjeval denar, ki ga je pa s svojim denarjem vred založil v trgovino tedanjega trgovca Josipa Gregoriča.

Na odločno zahtevanje učitelja Mateja Močnika se je sklical občni zbor, ki naj da račun o imetju društva. To se je zgodilo: vendar Savaschnik ni užival zaupanja učiteljsva in je bil namesto njega izvoljen predsednikom ravnatelj Karel Legat.

Ko je bil Legat imenovan kanonikom v Rudolfovem, je postal društveni predsednik prošt Anton Jarc, blagajnik pa učitelj Matej Močnik. Jarc-Močnikova doba je bila zlata doba tega društva, čeprav je Jarc nesrečno špekuliral z društvenim denarjem na borzi, vendar društvo ni bilo na izgubi.

Za Jarcem je bil izvoljen predsednikom Srečko Stegnar, ki je bil s Praprotnikom, Gerkmanom, Zorinom in Močnikom vred organizator in probuditelj slovenskega učiteljsva.

Za Močnikom je postal društveni blagajnik učitelj Josip Cepuder.

Ko se je Stegnar preselil v Maribor, kjer še danes živi, je bil izvoljen predsednikom tovariš Juraj Režek, ki še danes opravlja to častno mesto s prirojenom mu taktčnostjo in vestnostjo. Društveni blagajnik je danes tovariš Jakob Furlan.

Društvo ima danes okroglih 130.000 kron imetja. Nakelski nadučitelj, tovariš Josip Traven, ki je dne 30. marca l. 1906. umrl, je zapustil društvu 9000 K. Blag mu spomin!

Danes ima društvo 112 članov ter podpira 31 vdov in 28 učiteljskih sirot.

Vsaka vdova prejema po 200 K na leto, sirote pa po 60 K.

Čast in trajen spomin njim, ki so to blagodejno društvo ustanovili in podpirali!

2. Učiteljski konvikt.

Z „Vdovskim učiteljskim društvom“ so dobile podporo v prvi vrsti učiteljske vdove; tem je to društvo tudi namenjeno. Sirote se podpirajo s tem društvom le s primerno malo vsoto, ki pa postane pri večjem številu otrok za vdovo, oziroma za sirote vendar blagodejna. A ta podpora je mnogo premajhna, da bi pošiljala vdova te uboge sirote v mesto v srednje šole. Da se pa učiteljskim sirotam in sploh učiteljskim otrokom pomaga tudi v tem oziru, zato je ustanovila sedanja učiteljska generacija „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“, ki mu je namen, zgraditi v Ljubljani poslopje, v katerem se bo skrbelo za učiteljske sirote in otroke, ki se bodo šolali v Ljubljani, v moralnem in gmotnem oziru kakor v uravnanim očetovem domu.

Misel za ustanovitev tega društva je izprožil l. 1891. podpisane, tedanj urednik „Učiteljskega Tovariša“ Andrej Žumer, pa je to idejo z vso vnetostjo in doslednostjo podpiral v „Tovarišu“.

To je bil začetek za ustanovitev tega društva. Temeljni kamen so položili Moravški hospitantje, in sicer tovariši: Janko Toman, Matija Janežič, Fran Rojina, Božidar Čampa, Fran Razpotnik in Valentin Bernik. Le-ti tovariši so zložili ob priliki hospitacije v Moravčah deset kron in jih poslali upravniku „Učiteljskega Tovariša“, rajnemu Francisku Kokalju, da jih naloži za „Učiteljski konvikt“ v hranilnici.

To je bilo meseca junija 1893. leta.

Druge vsoto v ta namen, in sicer 106 K, je pa poslalo „Društvo učiteljev in šolskih prijateljev logaškega okraja“.

Leta 1894. je sestavil podpisane pravila „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta“. Na prvem občnem zboru, l. 1895., je bil izvoljen predsednikom društva rajni Andrej Žumer, ki je opravljal to častno mesto z veliko požrtvovalnostjo in z največjim navdušenjem do svoje prerane smrti l. 1902. V zgodovini tega društva ostane zapisano Žumrovo ime z zlatimi črkami. Blag mu spomin!

Žumru so stali ob strani in ga podpirali z vsemi moči Engelbert Gangl, Juraj Režek in podpisane. Juraj Režek je tajnik in podpisane za blagajnik ves čas, kar obstoji društvo.

L. 1903. je bil predsednik Francišek Gaberšek, l. 1904. Josip Cepuder, ki se je pa odpovedal in prevzel vodstvo društva prvi podpredsednik, Jakob Furlan, ki še danes načeluje društvu.

Prvotno je bilo namenjeno to društvo samo za Kranjsko. Po prizadevanju podpisane se je pa raztegnilo na vse kronovine, ki so zastopane v „Zavezi avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Prvi pokrovitelj društva je rajni nadučitelj Josip Traven, ki je zapustil l. 1906. društvu 7000 kron ter si zagotovil trajen spomenik v „Učiteljskem konviktu“. Blag mu spomin!

„Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta“ ima danes blizu 80.000 K imetja in kadar pride do svojega smotra — do zgradbe konvikta — se začne nova, veselejša in srečnejša doba za slovensko učiteljsvo in njega sirote in otroke.

Dal Bog, da pridemo skoraj do tega smotra!

3. Jubilejska ustanova.

„Učiteljski konvikt“ bo velika dobrota za učiteljske sirote in otroke in sploh za slovensko učiteljsvo. Zna pa Bog, kdaj postane učiteljsvo deležno te velike sreče in dobrote, ker uspeh je odvisen od dohodkov.

Da bi pa tudi sedanji učiteljski rod imel nekoliko podpore za svoje sirote in otroke, smo ustanovili „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejsko ustanovo za učiteljske sirote na Kranjskem“.

To se je zgodilo tako-le:

Dne 28. decembra 1895. l. je poročal podpisane na občnem zboru „Slovenskega deželnega učiteljskega društva v Ljubljani“, kako praznujemo 50letnico vladanja Nj. Veličanstva cesarja Franca Jožefa I. Predlagal je, da začne učiteljsvo zbirati prostovoljne doneske za to ustanovo. Nabralo se je v treh letih okroglih 2800 K, in dne 2. decembra 1898. l. se je izplačala učiteljski siroti Bogomili Osana ustanova 80 kron.

Darovi za ustanovo so še vedno dohajali in vsako leto se je pripisalo eno tretjino obresti k glavnici. L. 1906. je pa rajni nadučitelj Traven zapustil za to ustanovo 4000 kron. Danes znaša vse imetje „Cesarja Franca Jožefa I. jubilejske ustanove za učiteljske sirote na Kranjskem“ okroglih 8000 kron, ki so last „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta“ v Ljubljani.

Obresti dveh tretjin glavnice se porabijo vsako leto za ustanove po 80 K; ena tretjina obresti in slučajni darovi se pa nalagajo za novo ustanovo.

Danes uživajo ustanovo tri učiteljske sirote po 80 K na leto, ki lajšajo kolikor-toliko skrbi sebi in ubogim materam-vdovam.

4. Jubilejska samopomoč.

Teško, jako teško se prerije učiteljstvo s svojimi nizkimi plačami skozi življenja boj. Gorje pa učiteljstvu, če pride bolezen v družino, in trikrat gorje, če vzame otrokom smrt očeta ali mater. Kolikrat se pripeti, da družina ob smrti učitelja-očeta nima niti za sol, kamoli, da bi plačala pogrebne stroške. Da se v taki hudi stiski in nesreči pride nesrečnežem na pomoč, je ustanovilo učiteljstvo, združeno v „Zavezi avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“, l. 1898. v spomin na 50letni vladarski jubilej cesarja Franca Jožefa I. društvo „Jubilejska samopomoč“, ki izplačuje takoj po smrti vsakega družvenika (učitelja, njegove soproge ali učiteljice) dedičem tolikokrat po 2 K, kolikor ima društvo članov.

Pravila za društvo „Jubilejska samopomoč“ je sestavil tovariš Luka Jelenc. Prvi predsednik je bil tovariš Avgust Kleč, ki je pa po enem letu odlozil to častno mesto. Njegov naslednik je bil podpisanec, ki pa zaradi premnogih drugih poslov ni mogel več ko dve leti opravljati posle predsednika. Sedanji predsednik je tovariš Fran Ksav. Trošt, nadučitelj na Igu, ki s priznanju mu pridnostjo in požrtvovalnostjo opravlja posel predsednika v splošno zadovoljnost.

Društvo ima nad 200 članov ter nad 10.000 K imetja.

5. Učiteljska hranilnica in posojilnica.

Izprašani učiteljski kandidati nastopi svojo prvo službo navadno praznih rok in praznih žepov. Nabaviti si pa mora obleke in oprave. In kje dobiti denar? Izposoditi si ga mora — če ga dobi — na visoke obresti pri privatnikih ali pa si nabavi potrebne stvari na obroke, kar pa seveda blago zopet podraži. Na ta način zabrede mladi učitelj v dolgove ter izgublja kredit in zaupanje v občini. Je pa še več drugih prilik in nepravil, ki zaradi pomanjkanja denarja izpodjedajo učiteljstvu ugled in mu grene življenje. Taki in enaki razlogi so napotili sedanje voditelje slovenskega učiteljstva, da so ustanovili „Učiteljsko hranilnico in posojilnico“. Prva sta izprožila to misel tovariš E. Gangl in podpisanec, ki sta ob priliki otvoritve hrvaškega učiteljskega konvikta v Zagrebu prešturirala upravo „Hrvaške učiteljske štedne in predumne zadrage“. Ker imenovana dva zaradi preobilnih vsestranskih poslov v učiteljski organizaciji nista imela dovolj časa, da bi izproženo misel o ustanovitvi učiteljske hranilnice in posojilnice čimprej spravila v meso in kri, jima je priskočil na pomoč tovariš ravnatelj zavoda za gluhoneme pokojni Štefan Primožič, ki je izdelal pravila, katera je l. 1903, občni zbor „Društva za zgradbo učiteljskega konvikta“ odobrila. Leta 1904. je začela „Učiteljska hranilnica in posojilnica“ poslovati, ki vrlo napreduje in je velike važnosti in koristi za učiteljstvo.

Prvi predsednik je bil rajni Štefan Primožič, ki je z veliko spretnostjo in navdušenjem vodil ta zavod do svoje preselitve v Dobrepolje. V zgodovini „Učiteljske hranilnice in posojilnice“ ostane Primožičevo ime nepozabno in učiteljstvo mu ohrani blag spomin!

Za Primožičem je prevzel predsedstvo njega namestnik, tovariš Ivan Bernot, ki je znan strokovnjak v hranilničnih in sploh v združnih stvareh. Duša zavoda je pa njen blagajnik, tovariš Alojzij Kecelj. Načelnik nadzorstva je tovariš Fran Galé. Prva dva deleža za to našo prekoristo zadrugo je vplačal pokojni tovariš Josip Traven, ki je bil tudi odbornik zadrage. Zavod vrlo napreduje in je že mnogim učiteljem, učiteljicam in drugim pomagal iz stisk in zadreg, ki bi sicer morebiti prišli v odušne roke ter zavedli v nesrečo in pogubo sebe in družino, učiteljskemu stanu pa škodovali na ugledu. Zato pa: Učiteljska hranilnica in posojilnica: vivat, floreat, crescat!

Rezervni sklad je narastel na 6000 K, prometa pa ima letos naša hranilnica 250.000 kron. Vsakoletni čisti dobiček je namenjen „Učiteljskemu konviktu“, tako se je sklenilo na ustanovnem zborovanju in zato je oficijalni naslov našega denarnega zavoda: „Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani“.

6. Učiteljska tiskarna.

Misel o učiteljski tiskarni se je porodila v glavi tovariša Engelberta Gangla, ki jo je najprvo razodel podpisancu. Bilo je to tiste dni, ko je praznovala v Ljubljani svojo desetletnico „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ (l. 1898.). — Čakali smo na ugodno priliko, da nam je bilo

mogoče to misel, ki se je splošno odobraval, uresničiti. Ta prilika se nam je nudila leta 1905., ko je bila na prodaj Kleinova tiskarna. Porabivši to priliko, je sklical tovariš Luka Jelenc v „Narodni dom“ učiteljski shod, na katerem je poročal o pomenu in važnosti „Učiteljske tiskarne“. Jelenčevo izvrstno poročilo je vzelo prisotno učiteljstvo z velikim navdušenjem na znanje ter poverilo učiteljske voditelje, da čimprej ukrejejo vse potrebno, da pridemo do lastne tiskarne.

Pričela so se pogajanja z lastnico Kleinovo tiskarno, vdovo Kleinovo. Stavile so se ponudbe od obeh strani. Trajalo je to do 20. maja 1906. Ta dan se je po tehtnem predurku sklenilo sporazumljenje. To se je zgodilo v posebni sobi pri „Zlati ribi“, kjer so se zbrali predsedniki okrajnih učiteljskih društev in drugi učitelji. Pogodili smo se za ceno 48.000 kron in sicer na polletne obroke.

Poslovati je začela Učiteljska tiskarna dne 1. julija 1906. l. s štirimi stavci. Manjkalo je razne potrebne oprave in manjkalo je črk in raznovrstnih okraskov. Vse to je bilo treba nabaviti. Danes je opremljena tiskarna z vsemi najmodernejšimi tiskarskimi potrebščinami in lahko konkurira z vsako tiskarno.

Dela ima tiskarna, hvala Bogu, vedno dovolj, čeprav ji je sedanji deželni odbor odtegnil svoje tiskovine ter jih oddal v tisk „Katoliški tiskarni“, ki nam je letos začela konkurirati tudi s šolskimi tiskovinami.

Stavcev ima tiskarna danes od 15 do 20, kakor se kaže potreba, in vsega tiskarskega osebja je pa 37, ki zasluži vsak teden od 1000 do 1200 kron.

Izpočetka je bila nastanjena tiskarna v Kleinovi hiši v Stritarjevi ulici, danes ima pa svoje prostore v Gradišču št. 4.

Načelnik upravnega sveta je tovariš Luka Jelenc, ki je tudi sestavil pravila za to našo zadrugo; podnačelnik je tovariš Karel Wider in načelnik nadzorstva je podpisanec.

Ivan Lapajne.

Prvi delež za tiskarno je podpisal in plačal pokojni dobrotnik slovenskega učiteljstva, nadučitelj Josip Traven, ki se je v svoji oporoki tudi spomnil „Učiteljske tiskarne“ in ji volil 2000 kron. Slava mu!

Svoječasni čisti dohodek, ki ga bo donajala „Učiteljska tiskarna“, se bo uporabil v podporo učiteljskim podpornim društvom, institucijam in zavodom.

7. Učiteljska bolniška blagajna.

Uboštvo, ki gospodari v učiteljskih družinah, je že marsikoga iz našega stanu poglano v prezgodnji grob, ker mu je manjkalo ob boleznih potrebe in zdravniške pomoči. Te žalostne razmere so napotile podpisance, da je pri zadnji skupščini naše „Zaveze“ v Mariboru stavil predlog za ustanovitev društva v podporo obolelemu učiteljstvu. Skupščina je predlog soglasno sprejela in poverila podpisancu, tovariša L. Križmana in tovariša A. Gnusa, da sestavijo pravila za to novo podporno učiteljsko društvo, ki naj bo združeno z „Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Pravila so že sestavljena in se bodo predložila upravnemu odboru naše „Zaveze“ v odobrenje.

Gotovo bo ta naša nova institucija v veliko korist učiteljstvu, ki mu bo ob boleznih v podporo, tolažbo in uteho.

8. Učiteljsko morsko zdravilišče.

Teško, izčrpajoče delovanje učiteljstva je vzrok, da ogromni del učiteljstva umira že v mladih letih na pljučnih boleznih, nervoznosti ali onemoglosti. „Marsikdo izmed nas potrebuje v ozdravljenje svojih dihalnih organov in svojih zrahljanih živcev jasnega

južnega solca in čistega morskega zraka.“ Tako piše „Učit. Tov.“ v 9. številki l. 1.

Baš zaradi teh žalostnih razmer je sešlo „Osrednje društvo učiteljskih jednot na Moravi“ po samopomoči in postavilo na otoku Rabu v Dalmaciji zdravilišče in zavetišče bolnemu učiteljstvu.

Uprava zdravilišča je izročena priznani organizatorici in neumorno delavni kolegini Steyskalovi. Zaradi posredovanja „Avstrijske slovenske učiteljske zveze“, katere član je tudi „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“, se sprejemajo v to zavetišče tudi slovenski učitelji in učiteljice, ki so združeni v naši „Zavezi“.

Stanarina z vso oskrbo je jako nizka. Vsa eventualna vprašanja je naslavljati: Ravnateljica gospodična Marija Steyskalova v Brnu, Falkensteinerova ulica, č. 31 (Morava).

„Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ pa deluje na to, da dobi v nji združeno učiteljstvo znižano vstopnino še v nekaterih domačih in avstrijskih kopalniških in zdraviliških.

9. Učiteljska zavarovalnica.

Učiteljske plače so sramotno nizke; zaradi tega so tudi učiteljske pokojnine majhne, ki postanejo še občutnejše pri učiteljskih vdovah in sirotah. Učiteljski stan se rekrutuje večinoma iz ubožnejših slojev, zato so jako redki slučaj, da bi učitelj po svojih starših podedoval kakršnokoli imetje. Skrben učitelj-oče pa vendar teži po tem, da bi na stara leta ne stradal ob svoji pokojnini, zato se v svoji mladosti zavaruje na doživetje.

Zopet drugi hoče pa svoji družini preskrbeti boljše življenje ter se zavaruje tako, da se izplača zavarovana vsota po njegovi smrti njegovi družini.

Tretji učitelj ima hčerko. Dandanes pride deklica brez imetja težko do kruha. Učitelj-oče pa nima denarja. Kaj storiti? Vsakemu svetujem, da svojo hčerko takoj pri rojstvu zavaruje za primerno vsoto do dvajsetega leta.

Kje pa naj se zavaruje učiteljstvo? Svoje zavarovalne banke nimamo; zato pa je stopila „Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ v zvezo z banko „Slavija“ ter sklenila z njo posebno pogodbo glede zavarovanj iz učiteljskih družin; banka „Slavija“ plača namreč od vsakega tisočaka zavarovanega kapitala naši „Zavezi“ enkrat za vselej 1 1/4 %, to je 12-50 K. Poleg tega plača banka „Slavija“ naši „Zavezi“ tudi še od vplačanih letnih premij vsako leto 3 %. Zaradi teh ugodnih prilik, ki nam jih nudi banka „Slavija“, je ta banka učiteljska zavarovalnica toliko časa, dokler bo izpolnovala dogovorjene pogoje napram naši „Zavezi“. Vsak učitelj pa, ki zavaruje sebe, ženo ali otroka za kakršnokoli vsoto pri banki „Slaviji“, se blagovoli javiti vodstvu „Zaveze avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“.

10. Učiteljska gospodarska zadruga.

Učitelj mora vsak vinar desetkrat preobrniti, preden ga izda. Družinskemu očetu postajajo vsakdanje potrebe vedno večje in s potrebnimi raste tudi draginja. Ni čuda, če gleda, kje bi potrebnine za vsakdanje življenje ceneje dobil. Zato se ukvarjajo učiteljski voditelji in organizatorji, združeni v naši „Zavezi“ že nekaj časa z mislijo, da ustanove za učiteljstvo „Učiteljsko gospodarsko zadrugo“, ki bo dobavljala svojim članom vse potrebščine za gospodarstvo, kakor konfekcijsko, manufakturno in špecerijsko blago, vino, poljske pridelke i. t. d. Za zdaj imamo pogodbo s tvrdko Fran Ksav. Souvan, ki prodaja učiteljstvu manufakturno blago za 5% ceneje in poleg tega daruje ta tvrdka od izkupička še 5% za Učiteljski konvikt. Enako pogodbo imamo tudi s tvrdko Gričar & Mejač za konfekcijsko blago, s tvrdkama Čadež in Soklič za klobuke in modno blago. Poljske pridelke, kolonialno in špecerijsko blago, bizeljska, dolenska, istrska, dalmatinska in goriška vina pa dobavlja za učiteljstvo pod posebno ugodnimi pogoji osrednja nakupovalna in prodajalna zadruga „Agro-Merkur“ v Ljubljani.

To je začetek „Učiteljske gospodarske zadrage“, ki jo ob priliki gotovo ustanovimo!

Iz teh desetih točk sestoji učiteljska gospodarska organizacija. Ta naša organizacija je na razpolago vsakemu učitelju in vsaki učiteljici, ki želi dobro sebi in našemu stanu. Lahko smo ponosni na to našo organizacijo, ki je dokaz naše požrtvovalnosti in zavednosti, ki dela čast učiteljskim organizatorjem in sploh učiteljskemu stanu. Kdor more, naj se izkaže s podobnim delom na gospodarskem polju! —

Trajen spomenik si je pa postavil med slovenskim učiteljstvom nadučitelj tovariš Josip Traven, ki je v učiteljske namene zapustil 36.000 kron. Poleg zgoraj nave-

denih legatov je volil Josip Traven še „Slovenskemu deželnemu učiteljskemu društvu“ 5000 kron, „Učiteljskemu društvu za kranjski šolski okraj“ 5000 kron in „Narodni šoli“ 4000 kron.

Josip Traven je bil rojen 1839. l. na Klancu pri Kranju. Svojo prvo službo je nastopil v Ribnici. Odtod je prišel v Naklo pri Kranju, kjer je ostal do svojega vpo-kojenja. Pokoj je vžival v Ljubljani, kjer je dne 30. marca 1906. l. umrl. „Slovensko deželno učiteljsko društvo“ mu je postavilo lep nagroben spomenik, še lepši in trajnejši spomenik si je pa postavil sam s svojim mecenskim darilom slovenskemu učiteljstvu. Opravičeno ga je nazval tovariš E. Gangl „Gavriloviča slovenskega učiteljstva“.

Blag in nepozaben bodi spomin blagemu dobrotniku slovenskega učiteljstva, nadučitelju Josipu Travnu! Jakob Dimnik.

Učiteljice in 50letnica „Tovariševa“.

Dolga doba — pol stoletja! O, koliko je v tem dolgem času zagovarjal, bodril, svetoval, grajal, a tudi hvalil, kar je bilo vredno hvale. Imel je vedno dovolj posla, dovolj gradiva o stanovskih zadevah in težnjah, o političnem in gospodarskem položaju, književnosti in umetnosti, o delovanju učiteljev in društev in o nebroj drugih stvareh. Le o delovanju učiteljic je trdovratno molčal. A zakaj? Ker baš o tem ni imel — žal — kaj poročati. Ali po 50 letih je vendar čas, da pridemo tudi učiteljice z delom na dan! Že davno več ne zadostuje, da storimo svojo dolžnost le v šoli. Ne! Dolžnost nas vabi in kliče tudi izven šole na delo.

V drugi polovici stoletja naj dobi „Učiteljski Tovariš“ tudi koticček za učiteljico, kjer bo poročal o njenem izvenšolskem delovanju.

Stopimo torej iz šolske sobe med narod, pa storimo kaj za njegovo prosveto, za njegovo srečo in blaginjo, za njegov kulturni in ekonomski napredek.

A stopiti med ljudstvo in pogledati njegove pomanjkljivosti ni baš težko, pomagati mu, to je drugo! A ne kaže drugače kot da začnemo, zakaj med narodom našim je veliko dela, ki se ga do sedaj še ni nihče lotil, ampak čaka potrpežljivo, vztrajno in zaupno, da pride učiteljica in ga reši. In kakšno delo je to?

Vse viste slojev je že kolikortoliko prešnil žarek kulture in napredka, za vse so se našla usmiljena in plemenita srca, ki jim na ta ali oni način pomagajo korakati z duhom časa, le nekdo je ostal zapuščen in pozabljen od vseh in to je — naša dobra kmetiška gospodinja. Tu je torej delo, ki čaka pomoči pri učiteljici!

Dandanes se trudijo na vse možne načine, pomagati narodnemu gospodarstvu do višje stopnje. In to po pravici! Saj je edino v tem zagotovljena njegova boljša bodočnost. Pa kakor se vidi, trud ne donaja zaželjenih sadov. Zakaj ne? Ker pozabljajo pri tem najvažnejši faktor in ne dajejo „boljši polovici“ gospodarstva nikake hrane, ker popolnoma prezirajo važnost in stališče naše gospodinjice.

S čim so rešili Bolgarsko gospodarstva propada, s čim ji oteli ljudi, ki jih je grabila tužina? Edino s tem, da so dali ženstvu gospodinjice naobrazbe, da so ji dali gospodinjiskih sol!

Težja in važnejša polovica gospodarstva sloni na gospodinjinih ramah. Vendar pa se ji ne daje one naobrazbe, ki bi jo morala imeti v tako važni vlogi. Krog njenega delovanja je mnogo obširnejši nego gospodarjev. Kot mati mora biti predvsem dobra vzgojevalka in skrbna čuvajka nad najdražjim zakladom. Biti pa mora tudi skrbna in pravična gospodarica družini. Njeni oskrbi je izročena vrt, pa tudi hlev z živino in perutnino, zdravje vseh in vsega je na njeni odgovornosti. Težavna naloga, ni ji lahko biti kos! Ker manjka naši kmetiški ženi naobrazbe in pomoči, ne more gospodinjstvo nikakor napredovati, s tem pa zaostaja gospodarstvo, zaostaja napredek.

Izobraževališče naša kmetiška žena nima, zato je dolžnost učiteljic, da ji pristopimo čimprej na pomoč. Kako in s čim?

Srbske učiteljice so za spomin padlih žrtev lepe Bosne in ponosne Hercegovine pristopile k takozvani „kulturni ligi“. Kot članice lige imajo nalogo, da vsaka v svojem kraju deluje za reorganizacijo na ekonomskem in kulturnem polju, osnujejo — ali vsaj sodelujejo pri tem — čitalnice, narodne knjižnice.

Ob nedeljah zbirajo kmetiške žene v svoj krog, kjer jim s pripovedovanjem in s čitanjem izbijajo vsakovrstne vraže iz glave, ki so zlasti tam doli še tako ukoreninjene. Zmožnejše predavajo iz različnih strok, kakor o političnem položaju, o literaturi, o elementarnih pojmih iz higijene itd. To je pač drugače zadoščanje „padlim žrtvam“, kakor so ga izkazale nekatere naše dame